

МАТЕРІАЛИ
Всеукраїнської науково-практичної конференції
**«Біорізноманіття: інноваційна діяльність
у системі екології й освіти»**
(присвячена 60-річчю заснування дендропарку
загальнодержавного значення «Криворудський»)

3-4 червня 2021 року

Підписано до друку 28.05.2021 р.
Формат 60x84/16. Папір офсетний. Гарнітура Times.
Друк різнографічний. Умовн. друк. арк. 11,1
Наклад 100 шт. Замовлення 2021-256

Видавництво ІІІ «Астрая»
36014, м. Полтава, вул. Шведська, 20, кв. 4
Тел.: +38 (0532) 509-167, 611-694
E-mail: astraya.pl.ua@gmail.com, веб-сайт: astraya.pl.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 5599 від 19.09.2017 р.

УДК 615.32.58

ФІТОДИЗАЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ВИДІВ РОДУ ЕХІНАЦЕЯ

Самородов Віктор, Писенков Сергій

Полтавська державна аграрна академія

Нині більшість людей замислюються над тим, як покращити середовище, у якому вони живуть. Кожній хоче мати його більш впорядкованим та квітучим. Це створюється, в першу чергу, завдяки фітодизайну, серед компонентів якого чільне місце повинні зайняти і представники роду Ехінацея – багаторічники з розтягнутим строком цвітіння, стійкі до шкідників та хвороб. Крім того, вони не тільки прикрашають середовище, а й забезпечать його медодайними рослинами [3].

Варто зазначити, що потенціал ехінацеї як декоративної культури найбільш ефективно використовується у Європі, надто у Німеччині. Тут ехінацея пурпурова входить до десятки найкрасивіших багаторічників, які є обов'язковими у садах неперервного цвітіння. Досить популярною є вона і в країнах Скандинавії, де цей вид займає друге місце з 10-ти найбільш відомих багаторічників, поступаючись лише астильбі [1].

Що ж до України, то не дивлячись на те, що вже виповнилося більше ніж 105 років з початку інтродукції ехінацеї та її використання в різних галузях, на жаль, види цього роду не стали масовими в озелененні та паркобудівництві [5]. І це при тому, що всі вони добре поповнюють атмосферу киснем, виділяють фітонциди, не містять отруйних речовин. Крім цього, вони досить екологічно пластичні, легко та швидко розмножуються.

За віковий період з дев'яти видів роду Ехінацея в Україні і продуровано сім. Найбільш розповсюдженим з них є ехінацея пурпурова (*Echinacea purpurea* (L.) Moench). Для успіху природно-кліматичних зон нашої держави виведені її сорти, такі як 'Принцеса', 'Інеса', 'Вітаверна', 'Чарівниця', 'Поліська красуня', 'Зірка Миколи Вавилова' [5]. Їх суцвіття – кошики мають різне забарвлення, від темно-рожевого до червоного і малинового.

Всі вони можуть з успіхом використані для різних напрямків фітодизайну: грунтових насаджень на фоні кущів або голонасінних дерев; декорування галявин, бордюрів, рокаріїв; облямівці доріжок, сторож, берегів ставків. Особливого значення згадані сорти ехінацеї пурпурової набувають для створення окремих модулів на добре освітлених місцях, а також як компоненти садів безперервного цвітіння.

Їх можна висаджувати як щільними групами, так і поєднувати з іншими видами трав'янистих багаторічників, цвітіння яких співпадає з цвітінням ехінацеї пурпурової. Що для останніх, то найбільш вдало вона сприймається з рослинами, у яких квітки і суцвіття мають темно-рожеве, червоне та малинове забарвлення, а саме: айстрою, астільбою, гадючником, ліатрисом, монардою, наперстянкою, флоксами, очитками, чебрецями, деревами.

Крім цього, сорти ехінацеї пурпурової, висаджені великими куртинами, дуже вдало поєднуються у фітодизайні з багаторічниками, у яких квітки та суцвіття золотисто-жовтого кольору. Перш за все, це стосується кареопсиса та деревія. Не менш декоративними є модулі, в яких ехінацея пурпурова висаджена для посилення багаторічників з синім та фіолетовим забарвленням квіток та суцвіть: веронік, флоксів, та, особливо, шавлій. Усі ці модулі набувають більшої естетичної привабливості, якщо їх посилюють різними видами злаків, надто сортами міскантусу. При цьому ехінацея «додає блиск у серпневий пейзаж».

Розтягнутий період цвітіння ехінацеї пурпурової (майже 80 днів) дає змогу використовувати її для поєднання в композиціях із декоративними злаками. Цей стиль отримав назву: «Country», а композиції - «персидських килимів». Останнім часом він став досить популярним не тільки на батьківщині ехінацеї - в США, а й в багатьох країнах Європи. Особливим майстром створення таких садів - прерій є дизайнер з Нідерландів Піт Одольф. Чергова його робота з цього напрямку була відмічена Золотою медаллю на найпрестижнішій виставці з фітодизайну в Челсі у Великій Британії. Це, на нашу думку, є вагомим підтвердженням зростаючої моди на модульні сади з ехінацеєю.

Крім ехінацеї пурпурової 30 років тому в Україну інтродуковані такі цінні види як бліда (*E. pallida* (Nutt.) Nutt.) та вузьколиста (*E. angustifolia* DC.) [2]. На протязі певного часу їх плутали, що не сприяло наданню їм об'єктивної характеристики, загальмувало культивування і використання.

Наші дослідження із згаданими видами були розпочаті в 1991 році шляхом мобілізації популяційно-видового біорізноманіття, як з місць природного ареалу, так і за його межами. Шляхом індивідуального відбору кращих особин ехінацеї блідої нами була сформована популяція, саме з неї виведений перший в Україні сорт цього виду - 'Красуня прерій'. Природний поліплоїд ($2n=44$), він першим відкриває квітування серед представників згаданого роду [2].

Масове цвітіння рослин цього сорту починається наприкінці травня або початку червня другого року вегетації. Воно триває

41-55 днів, починаючись раніше, ніж у інших видів, що теж має певні переваги, адже дає змогу поєднувати їх, створюючи за рахунок цього ефект безперервного цвітіння модуля на протязі 50-80 днів. При цьому та задньому плані слід розміщати ехінацею білу, в середині – ехінацею пурпурову, на передньому плані – ехінацею вузьколисту. Такі композиції під час цвітіння виглядають дуже мальовничо, адже на їх суцвітті злітаються різні види метеликів. Важливо й те, що ехінацея біла та ехінацея вузьколиста дуже посухостійкі види, які при відсутності оптимального зволоження не зменшують своєї декоративності. Позитивно й те, що у всіх згаданих видів зрізання надземної частини після цвітіння викликає закладання та розвиток нових пагонів, які утворюють другу хвилю цвітіння. Це дає змогу милуватися квітучими рослинами до кінця жовтня, а іноді, і до початку листопада, коли насадження відкритого ґрунту практично обмежені у видовому складі трав'янистих рослин з високою декоративністю.

Та не тільки три згадані нами види ехінацеї заслуговують на чільне місце у фітодизайні. Останнім часом більшає повідомлень про використання для цього їхньої родички з жовтими суцвіттями, а саме – ехінацеї парадоксальної (*E. paradoxa* DC.). Між іншим, цей вид вже ітродуковано в Україну співробітниками Ботанічного саду ім. О.В.Фоміна Київського національного університету ім. Т.Г. Шевченка [4].

Цікаво й те, що зазначений вид зустрічається у природі з ехінацеєю пурпуровою. Цю його особливість було використано у відділі декоративних культур Чикагського ботанічного саду. Саме тут Джим Олтом створив гібридну серію 'Мідобрайт'. Її сортам ґритамачна як приємна гама крайових квіток, так і їх виразний томаранчевий аромат. Ще більш декоративні сорти на підставі гібридизації зазначених видів вивів підприємець з США Річард Сол. Всі вони об'єднані у сортосерію Біг Скай («Велике Небо»). Кожний з таких сортів отримав свою назву у відповідності до кольору, ґритаманному небу у різний час доби: 'Сапрайз', 'Сансет', 'Сандаун', 'Гвайлайт', 'Афте Міднайт', 'Саммер Скай' і навіть, 'Харвест Мул' [1]. Тобто, на цю красу можна споглядати не тільки зі сходом сонця, а й при повному місяці.

Таким чином, види та сорти роду Ехінацея – цінний матеріал для гармонізації та покращення середовища. В Україні створено надійну репродуктивну, видову та сортову базу, яку слід більше використовувати у фітодизайні.

Список використаних джерел:

1. Ворехоор Я. Революционный прорыв эхинацеи // Нескучный сад. – 2011. – №5. – С.22–27.
2. З ехінацею у третє тисячоліття [буклет] / В.М. Самородов, С.В.Поспелов. – Полтава: Верстка, 2006. – 6 с.
3. Поспелов С.В., Самородов В.М. Ехінацея – унікальна і багатофункціональна // Партнер Агро. – 2010. – №34. – С.20–21.
4. Эхинацея в Украине. Библиографический указатель. 1915-2012 / Сост.: В.П.Самородов, С.В.Поспелов ; науч. ред. В.П. Самородов. – Полтава: Дивоєвіт, 2013. – 288 с.